

Katarina Šmid\*

## *Reliquiae reliquiarum osnov humanistične izobrazbe v osnovni šoli*

Veliko besed je bilo v zadnjem desetletju izrečenih na račun kvalitete izobraževanja, ki se je moralo uklanjati pritiskom po zmanjševanju stroškov, četudi oziroma predvsem na račun kvalitete in bolje usposobljenega strokovnega kadra. Povsem utopično je bilo pričakovati in upati, da ti ukrepi utegnejo zaobiti nekaj na prvi pogled tako marginalnega in nepotrebne, kot je pouk "tistega izumrlega jezika", latinščine v osnovnih šolah.<sup>1</sup>

Četudi se na eni strani vztrajno poudarja pomembnost zgodnjega učenja jezikov in starši, ki želijo svojemu podmladku omogočiti čim boljšo izobrazbo in znanje, svoje otroke vedno bolj zgodaj vpisujejo v jezikovne tečaje, se paradokсно latinščino, iz katere so se razvili romanski jeziki in ki je "kriva" za nemalo število tujk, čedalje bolj izriva iz osnovnošolskih programov.<sup>2</sup> Pri tem se pozablja, da ne samo besede, temveč tudi stavčne konstrukcije, sledijo latinskim in ti temelji neprimerno olajšajo ter pospešijo učenje tujih jezikov. Danes žal osnovnošolska latinščina velja za nekaj tako obrobne, da niti zlato Sovretovo priznanje oziroma prvo (!) mesto na državnem *certamen Latinum* ne doprinese nobenih dodatnih točk pri vpisu v srednje šole.<sup>3</sup> Žal tradicija učenja in znanja latinskega jezika kot osnove vseh humanističnih ved očitno izginja *velocius quam asparagi conquantur*.<sup>4</sup>

Spadam med tiste redke posameznike, ki s(m)o imeli to priložnost oziroma zdaj toliko bolj redko možnost, da smo se z latinščino srečali že navsezgodaj, natančneje v 5. razredu oziroma pri enajstih letih v osnovni šoli Prežihovega Voranca v Ljubljani, šoli

\* doc. dr. Katarina Šmid, Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije, Koper, e-pošta: katarina.smid@fhs.upr.si

1 O problematiki pouka latinščine v osnovni šoli gl. zlasti: Aleksandra Pirkmajer Slokan, Sto let latinščine za otroke med enajstim in petnajstim letom, *Zbornik ob 100-letnici šolskega pouka v zgradbi sedanje Osnovne šole Prežihovega Voranca, Ljubljana* (ur. Aleksandra Pirkmajer Slokan), Ljubljana 1999, str. 39–41; Aleksandra Pirkmajer Slokan, OŠ Prežihovega Voranca, Ljubljana: 50 let osemletke in 110 let latinščine pod isto streho, *Keria*, X, 2008, št. 2, str. 165–180.

2 Cf. Pirkmajer Slokan 2008, str. 176–178.

3 Pirkmajer Slokan 2008, str. 174, op. 37.

4 V habsburški monarhiji je bilo odlično znanje latinskega jezika na primer *conditio sine qua non* za vstop na univerzo, saj so predavanja vse do leta 1824 potekala pretežno ravno v latinskem jeziku (cf. Peter Stachel, *Das österreichische Bildungssystem zwischen 1749 und 1918, Geschichte der österreichischen Humanwissenschaften 1 : Historischer Kontext, wissenschaftssoziologische Befunde und methodologische Voraussetzungen* (ur. Karl Acham), Wien 1999, str. 117–119).

z najdaljšo tradicijo poučevanja klasičnih jezikov v Sloveniji.<sup>5</sup> To tradicijo je – navzlic zunanjim pritiskom – uspela obdržati tudi v klasičnem jeziku izrazito nenaklonjenih časih, tako da je po besedah Kajetana Gantarja res izgledalo, kakor da bi nad njo bdela nekakšen *genius loci*.<sup>6</sup>

V naš 5. D razred smo prišli iz vseh koncev Ljubljane z okolico, načeloma pa nas je gnala želja staršev (mi smo tedaj o tem jeziku vsled naše starosti vedeli bore malo), da bi se njihovi potomci naučili vsaj osnov latinščine in si tako pridobili temelje humanistične izobrazbe. Ne gre zanemariti dejstva, da je osnovnošolska izobrazba tista, ki jo, vsaj praviloma, dosežejo vsi in posledično je nadvse pomembna in nikakor ne zanemarljiva naloga osnovne šole, da otroke navduši, spodbudi h kritičnemu razmišljanju in usmeri v nadaljnje izobraževanje. *Spiritus agens*, ki bi ga morala prebuditi, je želja po znanju in nikakor ne le misel na darila ob uspešnem zaključku, listino oziroma željen naziv.

Za razliko od kasnejšega formalnega izobraževanja je ravno osnovnošolsko tisto, ki ima na razpolago še največ maneverskega prostora, da temeljno šolsko snov podaja na bolj neformalen način z večjim številom ekskurzov in s tem nevede izoblikuje in postavi trdne temelje *ad dies vitae*. Med učenjem latinščine na tej zgodnji stopnji se torej še toliko bolj čuti posredno, a temeljito, vsrkavanje znanj humanističnih ved, saj nikakor ne smemo govoriti le o goli slovnici, spregatvah in sklanjatvah ter o številnih slovničnih izjemah, temveč toliko bolj o kulturi antičnega sveta, književnosti in daljnosežnih dosežkih civilizacije. Z vsem tem smo se podzavestno seznanjali že preko klasičnih (izvornih in prirejenih) besedil, ki smo jih prevajali, od Cezarja do Marcialovih epigramov na eni strani, ter med branjem Asterixa in Schwabovih antičnih pripovedk na drugi strani.

Obenem je bilo na razpolago več obšolskih dejavnosti, v katerih sta se prepletala delo in zabava, vse pa je bilo z anekdotami vred zabeleženo v glasilu *Rustica Latina*. V njem je bila med drugim objavljena tudi recenzija članka Delove novinarke, ki se je udeležila ene od dramskih predstav in ji je uspelo v relativno kratkem prispevku zapisati kar nekaj vsebinskih in strokovnih napak, začenši z rimskim Petoviem v naslovu. Članek je bil natančno recenziran med eno od šolskih ur, novinarki pa kakšen krajši tečaj latinščine in spoznavanje osnov rimske civilizacije ne bi škodovala.

V prvi vrsti smo se pod okriljem naše razredničarke in nesporno vodilne figure, ki si je prizadevala ohraniti in okrepiti pouk latinščine v osnovni šoli, Aleksandre Pirkmajer Slokan, spoznavali z rimskim panteonom, heroji, smrtnicami, ki so jih ljubili, in z najpomembnejšimi – resničnimi ali legendarnimi – rimskimi zgodovinskimi osebam. Nihče od nas, ki smo se tega jezika učili štiri leta še kot otroci, tudi tisti, ki so imeli svoj prvi in zadnji neposredni stik z latinščino ravno v osnovni šoli, si ne bo nikoli privoščil napake, ki si jo nemalokrat privoščijo novinarji (zlasti spletnih portalov), ko na primer razglasijo Julija Cezarja za rimskega cesarja ali vztrajno mešajo imena grških

5 Cf. Pirkmajer Slokan 2008, str. 165.

6 Kajetan Gantar, Likvidacija klasične gimnazije v znamenju boja proti elitizmu, *Kultura in politika* (ur. Mateja Jančar), Ljubljana 2007, str. 130–131.

in rimskih božanstev oziroma Partenon in Panteon. Skoraj upam si trditi, da nihče, ki se je z jezikom seznanil že na tej zgodnji stopnji in četudi ga je kasnejša pot vodila v povsem druge, tudi naravoslovne, poklicne smeri, nikoli ne bi latinskega jezika označil kot nepotrebnega mrtvega jezika, brez prave koristi za življenje ali znanje.<sup>7</sup> *Damnante quod non intelligunt*.

Čeprav seveda nikakor ne gre zanemariti prepotrebnega učenja latinskega jezika tudi na srednjih šolah in fakultetah v obliki izbirnih ali obveznih predmetov, pa je na višjih stopnjah izobraževanja običajno vse preveč poudarka na izpolnjevanju učnih načrtov in je tako izvajanje predmeta žal prevečkrat usmerjeno na ponavljanje izjem tretje mešane deklinacije ali navajanje nepravilnih glagolskih oblik. *Capio, capis, capere, cepi, captum*. Ponavljanje, ki je večkrat prehajalo že v *ad nauseam*, pri manj nadarjenih pa je celo botrovalo prepisom v druge študijske programe ali smeri.

Preko osnovnošolske latinščine so nato bili nevsiljivo, a temeljito, vsajeni temelji splošne izobrazbe, ki so kar klicali k dodatni krepitvi v srednjih šolah. Iz mojega razreda se nas je od 24 vpisanih kar 16, torej 67 %, odločilo nadaljevati z učenjem latinščine in smo se zato vpisali v program klasične gimnazije na Gimnaziji Poljane, ki je poleg začetnega kot edini v Sloveniji ponujal tudi nadaljevalni pouk latinščine.<sup>8</sup> Tu pa se je stanje spremenilo. Iz predmeta, ki v osnovni šoli ni vplival na učni uspeh in pri katerem negativna ocena ni onemogočila napredovanja v višji razred, je nenadoma nastal obvezni predmet in zaradi izpolnjevanja zahtev učnih programov je bilo časa, da bi se nova vedenja usidrala dovolj globoko, manj.

*Cui bono?* Zakaj je neko osnovno znanje latinščine sploh koristno oziroma z drugimi besedami, zakaj bi ne bilo nobene škode, če bi pouk latinščine kar ukinili in tako privarčevali denar za kakšno novo ekspertizo o povečanju kakovosti v osnovnošolskem izobraževanju? Mar smo se v idealiziranju preteklosti vrnili v čase, ki so v njej videli sled buržoazne vzgoje, ki ne pritiče delavnemu človeku? Bi brez nje lahko razumeli podtone Menartove *De bello Gallico*? Bi se tvorbi italijanskega ali francoskega konjunktiva zdeli logični? Bi brez uporabe slovarja tujk vedeli, kaj pomeni *ab initio*? Bi se lahko naučili ponarodele univerzitetne himne *Gaudeamus*? Verjetno da, toda brez pravega razumevanja.

Bi še lahko govorili o družbi znanja, katere sestavni in nedeljivi del bi bila populacija visokošolsko izobraženih ljudi z diplomami iz humanističnih ved, ki se tekom šolanja niti od daleč ni neposredno seznanila z latinskim jezikom? Verjetno ne.

7 Takšne konotacije je latinski jezik pri nas dobil zlasti v socializmu. Profesor sociologije moje matere na Šubičevi gimnaziji v Ljubljani tako v sedemdesetih letih preteklega stoletja ni skoparil z izkazovanjem nenaklonjenosti dijakom klasične gimnazije in poudarjanjem njihovega malomeščanstva, ki naj bi se navzven kazalo tudi v učenju latinščine ali igranju klavirja. Cf. tudi David Movrin, *Yugoslavia in 1949 and its gratiae plenum : Greek, Latin, and the Information Bureau of the communist and worker's parties (Cominform), Classics and communism : Greek and Latin behind the iron curtain* (ur. David Movrin et al.), Ljubljana-Budapest-Warsaw 2013, str. 192–329.

8 Pirkmajer 2008, str. 172–173.

## Viri in literatura

### Literatura

- Gantar, Kajetan, Likvidacija klasične gimnazije v znamenju boja proti elitizmu, *Kultura in politika* (ur. Mateja Jančar), Ljubljana 2007.
- Movrin, David, Yugoslavia in 1949 and its gratiae plenum : Greek, Latin, and the Information Bureau of the communist and worker's parties (Cominform), *Classics and communism : Greek and Latin behind the iron curtain* (ur. David Movrin idr.), Ljubljana-Budapest-Warsaw 2013.
- Pirkmajer Slokan, Aleksandra, Sto let latinščine za otroke med enajstim in petnajstim letom, *Zbornik ob 100-letnici šolskega pouka v zgradbi sedanje Osnovne šole Prežihovega Voranca, Ljubljana* (ur. Aleksandra Pirkmajer Slokan), Ljubljana 1999.
- Pirkmajer Slokan, Aleksandra, OŠ Prežihovega Voranca, Ljubljana: 50 let osemletke in 110 let latinščine pod isto streho, *Keria*, X, 2008, št. 2.
- Stachel, Peter, Das österreichische Bildungssystem zwischen 1749 und 1918, *Geschichte der österreichischen Humanwissenschaften 1 : Historischer Kontext, wissenschaftssoziologische Befunde und methodologische Voraussetzungen* (ur. Karl Acham), Wien 1999.